

Michał Borusiński, Adrian Lipczyński

Pojęcie, rodzaje oraz zarządzanie ryzykiem bankowym

Obronność - Zeszyty Naukowe Wydziału Zarządzania i Dowodzenia Akademii
Obrony Narodowej nr 3(7), 29-38

2013

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach
dozwolonego użytku.

AUTORZY

mgr inż. Michał Borusiński

mborusinski@op.pl

mgr Adrian Lipczyński

al_wawa@wp.pl

POJĘCIE, RODZAJE ORAZ ZARZĄDZANIE RYZYKIEM BANKOWYM

Wstęp

Celem artykułu jest przybliżenie bogatej i złożonej problematyki ryzyka bankowego występującego w działalności bankowej. Zostały w niej zawarte podstawowe zagadnienia teoretyczne z tego zakresu, zaczerpnięte z ogólnie dostępnej, bogatej literatury poświęconej tej problematyce.

Ryzyko bankowe nieodłącznie towarzyszy działalności prowadzonej przez banki. Należy zauważyć, że od połowy lat siedemdziesiątych notuje się stały wzrost ryzyka na międzynarodowych rynkach finansowych. Teraz każda operacja bankowa może nieść ze sobą ryzyko. Ryzyko bankowe stało się zjawiskiem obiektywnym i powszechnym. Konieczne jest zatem bezpieczne zarządzanie ryzykiem bankowym, do którego zalicza się ryzyko płynności, ryzyko kredytowe oraz ryzyko stopy procentowej.

Warunkiem bezpiecznego zarządzania bankiem jest rozpoznanie ryzyka i stosowanie narzędzi służących do jego pomiaru i monitorowania. Narzędzia te pozwalają określić poziom ryzyka generowanego przez bank oraz podjąć decyzje mające na celu ograniczenie jego skutków.

W artykule zawarto podstawowe informacje dotyczące pojęcia, rodzajów i form zarządzania ryzykiem bankowym. Przed przedstawieniem klasyfikacji i scharakteryzowaniem rodzajów ryzyka bankowego określono czynniki wywołujące jego powstanie, które dzielą się na zewnętrzne (tkwiące w otoczeniu banku) i wewnętrzne (tkwiące w samym banku).

Główną przesłanką napisania artykułu na powyższy temat jest znaczenie ryzyka bankowego w działalności bankowej. Banki będące instytucjami zaufania publicznego, pośredniczą w transferze oszczędności w inwestycje, muszą zapewnić bezpieczeństwo środkom pieniężnym powierzonym im przez klientów. Należy podkreślić, że w ostatnich czterech dziesięcioleciach nastąpiły ogromne zmiany w otoczeniu banków, co miało wpływ na wzrost ryzyka bankowego. Na uwagę zasługuje fakt, iż poziom ryzyka wzrósł nieproporcjonalnie do rozmiarów działalności banków i ich funduszy własnych.

Pojęcie ryzyka bankowego

Ryzyko jest nieodłączną częścią działalności człowieka. Zarówno osoby fizyczne, jak i podmioty gospodarcze podejmujące działania nie mogą być całkowicie pewne przyszłych wyników danych inwestycji. Zatem banki będące częścią systemu finansowego, zobligowane do pośrednictwa w transferze oszczędności w inwestycje, przez co osiągają zysk, są tym bardziej narażone na ryzyko.

Ryzyko określane jest jako zagrożenie nie osiągnięcia zamierzonych celów lub prawdopodobieństwo wystąpienia negatywnych skutków.

Według E. Kreina *ryzyko oznacza, że na skutek niepełnej informacji są podejmowane decyzje, które są nieoptymalne z punktu widzenia założonego celu*¹. Zatem **ryzyko bankowe** rozumiemy jako nieosiągnięcie zamierzonych celów stawianych przez bank, co wiąże z sobą zmniejszenie kapitału własnego, wystąpienie trudności finansowych, a w skrajnych przypadkach upadłość banku.

Wielkość i poziom ryzyka bankowego, jak już wspomniałem we wstępie, uzależnione są od dwóch podstawowych grup czynników: zewnętrznych i wewnętrznych.

Czynniki zewnętrzne (egzogeniczne) składają się z sześciu grup:

a) czynniki makroekonomiczne, czyli:

- inflacja, powodująca spadek realnych wartości aktywów banku,
- deficyt budżetowy, powodujący zagrożenie nieodzyskania przez bank zainwestowanego kapitału;

b) czynniki regulacyjne, czyli:

- przepisy regulujące działalność banku związane z wysokością rezerwy obowiązkowej i regulacjami ostrożnościowymi (tzw. ryzyko regulacyjne),
- deregulacja, związana ze znoszeniem przez władze ograniczeń dotyczących funkcjonowania rynków finansowych, przez co pojawia się większa konkurencja,
- przepisy podatkowe dotyczące zasad uznawania kosztów tworzonych rezerw za dodatkowy koszt uzyskania przychodu przez bank;

c) globalizacja, która umożliwia instytucjom finansowym przeprowadzanie transakcji na rynku krajowym i rynkach międzynarodowych². Występuje tu *efekt domina*, czyli pogorszenie się sytuacji jednej instytucji finansowej powoduje zachwianie sytuacji drugiej instytucji działającej na rynku finansowym;

---

¹ B. Gruszka, Z. Zawadzka, *Ryzyko w działalności bankowej, zabezpieczenia systemowe*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 1992, s. 9.

² Z. Zawadzka, *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Poltext, Warszawa 1999, s. 11.

d) struktura klientów, związana ze wzrostem znaczenia klientów instytucjonalnych i wzroście profesjonalizmu w zarządzaniu środkami klientów indywidualnych;

e) rozwój nowych produktów bankowych, głównie instrumentów pochodnych, które ze względu na występowanie wysokiej dźwigni służą do celów spekulacyjnych;

f) inne zjawiska zewnętrzne, np. klęski żywiołowe, katastrofy, kradzieże, czy ostatnio bardzo powszechne ataki terrorystyczne (atak na World Trade Center 11.09.2003 r.).

Czynniki wewnętrzne (endogeniczne), czyli:

a) czynnik ludzki, związany z poziomem profesjonalizmu pracowników banku oraz zaangażowaniem pracowników w rozwój instytucji;

b) czynnik techniczny, związany z postępowaniem technicznym. Szerokie zastosowanie innowacji technicznych (informatyki i telekomunikacji) niesie z sobą zagrożenie ze strony hakerów, jak również awarii technicznych (np. awarii prądu).

Przedstawione powyżej czynniki pokazują, jak niepewna i nieprzewidywalna sytuacja występuje na rynkach finansowych, a tym samym jaką odpowiedzialność ponoszą banki, które generują to ryzyko. Zatem umiejętne zarządzanie ryzykiem stało się decydującym czynnikiem osiągnięcia przez dany bank sukcesu.

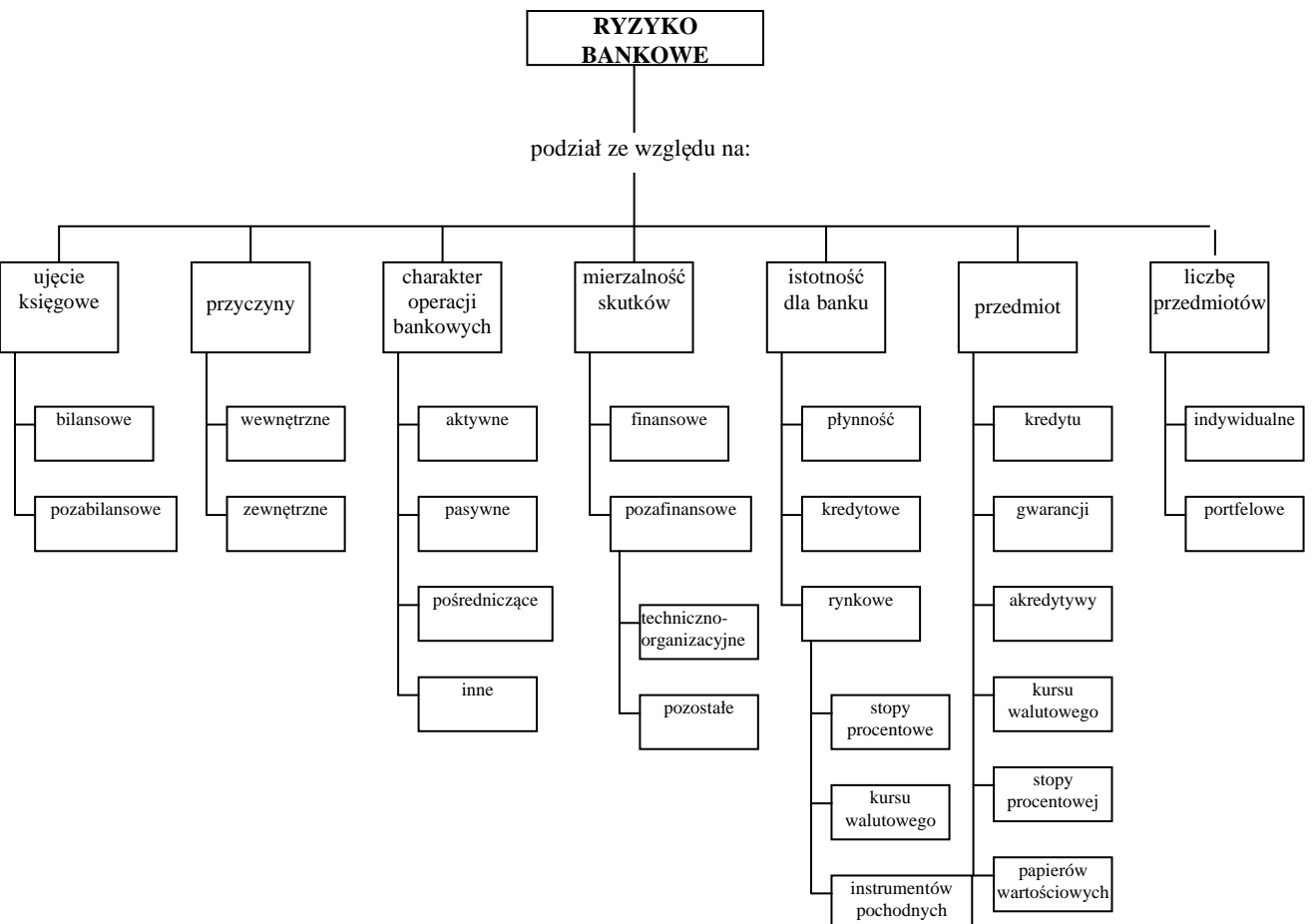
Rodzaje ryzyka bankowego

W literaturze bankowej (finansowej) nie występuje ujednoczony podział ryzyka bankowego. Pomimo wielu prób nie ma do tej pory unormowanej klasyfikacji rodzajów ryzyka bankowego. Poszczególne typy ryzyka są tak samo definiowane lub pod tymi samymi nazwami kryją się zupełnie inne rodzaje ryzyka. Wynika to z faktu, że w dzisiejszej gospodarce ciężko jest jednoznacznie zdefiniować wszystkie rodzaje działalności prowadzonej przez banki³.

Ryzyko bankowe można zatem klasyfikować według ujęcia księgowego, przyczyn występowania, charakteru operacji bankowych, mierzalności skutków, istotności dla banku, przedmiotu, a także liczby podmiotów.

---

³ H. E. Bsüchgen, *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997, s. 194.

Źródło: D. Dziawago, *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, [w:] J. Gluchowski, J. Szambelańczyk (red.), *Bankowość*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999, s. 352.

Rys. 1. Schemat klasyfikacji ryzyka bankowego

Jedną z pierwszych instytucji bankowych, które zajęły się problematyką podziału ryzyka bankowego, był amerykański bank inwestycyjny J. P. Morgan. Według niego ryzyko bankowe dzieli się na⁴:

- ryzyko kredytowe,
- ryzyko operacyjne,
- ryzyko płynności,
- ryzyko rynkowe,
- inne rodzaje ryzyka.

Podobną klasyfikację ryzyka bankowego przyjął Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego, podzielił on ryzyko w sposób następujący⁵:

- ryzyko kredytowe,
- ryzyko rynkowe,
- ryzyko stopy procentowej wynikające z księgi handlowej i bankowej.

Natomiast Deutsche Bank podzielił ryzyko bankowe na pięć podstawowych części:

- ryzyko rynkowe,
- ryzyko płynności,
- ryzyko kredytowe,
- ryzyko dokumentowe,
- ryzyko operacyjne.

W polskiej literaturze bankowej najczęściej ryzyko bankowe dzieli się na:

- ryzyko strategiczne,
- ryzyko operacyjne.

Ryzyko strategiczne to ryzyko mające wpływ na konkurencyjność banku w długim okresie czasu. Wiąże się to przede wszystkim ze strukturą akcjonariuszy (właścicieli) banku i jego zarządu. Akcjonariusze mogą nie być w stanie lub nie chcieć zaopatrywać banku w środki finansowe (kapitał) niezbędne do sprawnego funkcjonowania. Zarząd banku natomiast podejmuje decyzje dotyczące strategii rozwoju, np.: obszar działania, struktura organizacyjna, system informatyczny, itp.

Ryzyko operacyjne, w którym wyróżnia się:

- a) ryzyko w obszarze finansowym (dotyczące banku) mające podstawowe znaczenie przy zarządzaniu ryzykiem w działalności bankowej,
- b) ryzyko w obszarze techniczno-organizacyjnym, występujące w różnych instytucjach finansowych.

Ryzyko w obszarze finansowym dzieli się na dwie grupy:

- a) ryzyko płynności – wiążące się z zagrożeniem utraty płynności finansowej banku,

---

⁴ *Introduction to RiskMetrics* (fourth edition), Morgan Guaranty Trust Company, 1995, (dokument dostępny na stronie internetowej: www.riskmetrics.com).

⁵ M. in. *A New Capital Adequacy Framework*, Basle Committee on Banking Supervision, June 1999.

b) ryzyko wyniku – związane z możliwością nieosiągnięcia przez bank założonego wyniku finansowego. Wyróżnia się tutaj następujące obszary związane z generowaniem tego typu ryzyka:

- ryzyko związane z partnerem transakcji, czyli niebezpieczeństwo, że partner transakcji nie wywiąże się terminowo ze swoich zobowiązań,
- ryzyko związane z sytuacją na rynkach finansowych (cenowe), np.: krach na giełdzie, spadek cen instrumentów finansowych.

Ryzyko w obszarze techniczno-organizacyjnym dzieli się na:

- ryzyko o charakterze personalnym, związane z poziomem profesjonalizmu pracowników banku,
- ryzyko o charakterze organizacyjnym, związane ze strukturą organizacyjną i zasadami planowania w danym banku,
- ryzyko o charakterze rzeczowo-technicznym, związane z wyposażeniem technicznym banku.

Zarządzanie ryzykiem bankowym

Podstawowym celem polityki każdego banku w zakresie ryzyka bankowego jest dążenie do minimalizacji ryzyka wystąpienia straty. Bank osiąga to poprzez dywersyfikację i ograniczenie ryzykownych posunięć na rynkach finansowych. Jednak małe ryzyko wiąże się z małymi zyskami, a to powoduje mały wzrost kapitału własnego i rezerw zabezpieczających przed utratą płynności w sytuacjach kryzysowych.

Wyróżnia się pięć podstawowych stopni zagrożenia stabilności banku⁶:

1. Straty są mniejsze od rezerw przeznaczonych na ich pokrycie.
2. Straty są większe od rezerw przeznaczonych na ich pokrycie, ale mogą być uzupełnione cichymi rezerwami.
3. Straty są większe od oficjalnych i cichych rezerw.
4. Straty są pokrywane z części kapitału własnego banku.
5. Straty przekraczają wszystkie możliwe środki stojące do dyspozycji banku, co powoduje, że bank stoi na krawędzi upadku.

W działalności bankowej istnieją trzy podstawowe podejścia (strategie) dotyczące zarządzania ryzykiem bankowym⁷:

1. Unikanie ryzyka bankowego – przy tej strategii banki np. mają nisko oprocentowane stopy depozytów lub nie udzielają kredytów klientom, co do których mają wątpliwość co do ich wypłacalności. Wskaźniki ryzyka bankowego osiągają najlepsze poziomy. Kosztem takiego podejścia są trudności z pozyskiwaniem nowych klientów oraz niski poziom osiąganego zysku.

---

⁶ B. Gruszka, Z. Zawadzka, *Ryzyko w działalności bankowej, zabezpieczenia systemowe*, Wyd. SGH, Warszawa 1992, s. 28.

⁷ H. E. Bsüchgen, *Przedsiębiorstwo...*, wyd. cyt., s. 251-269.

2. Ograniczenie ryzyka – przy tej strategii banki np. udzielają kredytów klientom w sytuacji trudnej, wątpliwej lub spornej, jednak stale prowadzą monitoring w celu jak najwcześniejszego wykrycia sygnałów o możliwości wystąpienia u nich trudności w spłaceniu zobowiązań. Wskaźniki ryzyka bankowego osiągają poziom powyżej norm minimalnych i mieszczą się w przedziale średniej krajowej. Kosztem takiego podejścia jest wzrost wysokości rezerw na niespłacone kredyty oraz straty z tytułu niespłaconych kredytów.

3. Aktywne zarządzanie ryzykiem, czyli identyfikacja, kwantyfikacja, sterowanie i kontrolowanie ryzyka w celu jego maksymalnego ograniczenia oraz zabezpieczenia przed jego skutkami.

Identyfikacja ryzyka ma charakter informacyjny i prognostyczny. Określa, na jakie rodzaje ryzyka dany bank jest narażony. Analizowane są wtedy poszczególne transakcje pod kątem zagrożenia ryzykiem w celu poddania ich szczegółowej klasyfikacji. Szczegółowe określenie, do której grupy ryzyka należy dana transakcja jest niezbędne do wyboru właściwej metody jej pomiaru, potrzebna jest zatem kwantyfikacja ryzyka, za pomocą różnych metod. Zarządzać można tylko ryzykami, które są mierzalne.

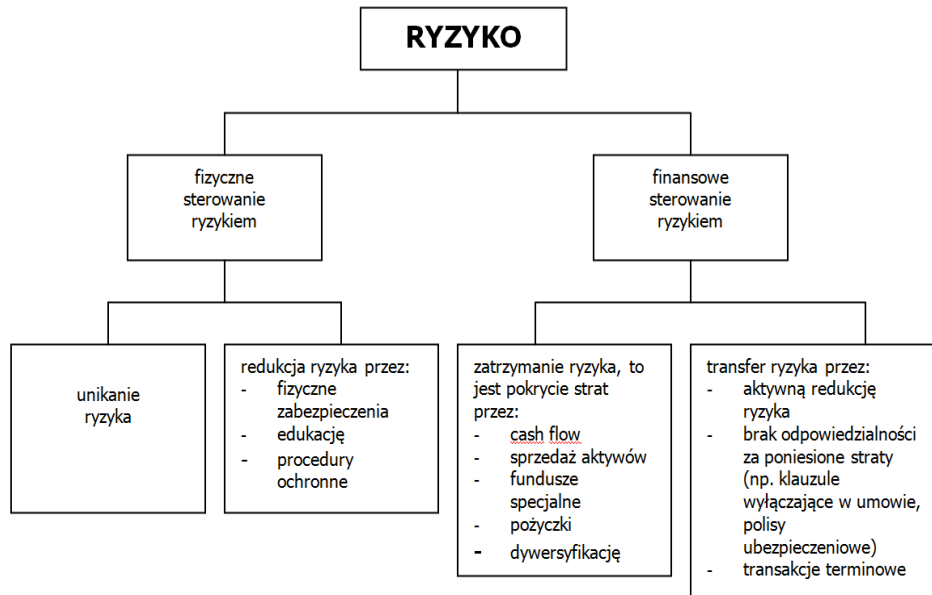
W zależności od charakteru ryzyka i możliwości finansowych banku stosowane są różne metody pomiaru ryzyka. Mogą to być proste metody opisowe, jak i skomplikowane modele ekonomiczne. Łączy je jednak to, że uwzględniają czynniki wewnętrzne oraz specyfikę banku (wielkość, zakres działalności, struktura klientów), jak i czynniki zewnętrzne (sytuacja gospodarcza, polityka monetarna banku centralnego).

Metody sterowania ryzykiem bankowym można podzielić na fizyczne i finansowe. Podział ten przedstawia rysunek 2.

Fizyczne sterowanie ryzykiem obejmuje całość operacji stosowanych do ograniczenia ilościowego i wartościowego strat. W fizycznym sterowaniu ryzykiem stosuje się różne metody i narzędzia. Do podstawowych metod można zaliczyć:

- auditing, czyli okresowa analiza standingu banku,
- ciągła obserwacja wskaźników dotyczących poszczególnych rodzajów ryzyka,
- ocena wiarygodności wszystkich klientów,
- przestrzeganie procedur bankowych,
- system kontroli zewnętrznej i wewnętrznej w banku.

Źródło: D. Dziawago, *Zarządzanie...*, wyd. cyt., s. 356.

Rys. 2. Schemat metod sterowania ryzykiem

W Polsce stosuje się dwa rodzaje narzędzi ograniczających ryzyko:

- zewnętrzne – ustalone w ustawach i rozporządzeniach Rządu i NBP;
- wewnętrzne – ustalone w systemie finansowym i zarządzania przez zarząd banku.

Przy analizie wskaźników ryzyka stosowane są na ogół następujące techniki:

- a) analiza diachroniczna – porównywanie w określonym czasie kształtowanie się poszczególnych wskaźników,
- b) analiza synchroniczna – porównywanie wskaźników z danej chwili z: wskaźnikami normatywnymi (ustalonymi przez: Generalny Inspektorat Nadzoru Bankowego, NBP, Bank Światowy), wskaźnikami średnimi (krajowymi i zagranicznymi) i wskaźnikami występującymi w podobnych podmiotach gospodarczych.

Finansowe sterowanie ryzykiem obejmuje samodzielne zarządzanie ryzykiem przez bank albo transfer tego ryzyka na inny podmiot finansowy.

Samodzielne zarządzanie ryzykiem, tzw. zatrzymanie ryzyka jest bardzo popularne w dużych bankach, ponieważ bank we własnym zakresie wybiera wariant pokrywania ewentualnych strat. Bank na ogół:

- pokrywa straty z własnego zysku netto,
- sprzedaje aktywa finansowe w celu zastąpienia aktywów utraconych lub zniszczonych,

- tworzy specjalne fundusze w celu tzw. samoubezpieczenia,
- podpisuje umowy pożyczkowe, które są realizowane w momencie wystąpienia straty,
- wyrównuje pozycję walutową, czyli doprowadza do równowagi pomiędzy przychodami i rozchodami w danej walucie,
- dywersyfikuje ryzyko, mając na celu wyrównanie ewentualnej straty w jednym obszarze, dodatkową szansą osiągnięcia zysku w innym obszarze.

Transfer ryzyka jest to przesunięcie potencjalnej straty na inny podmiot finansowy lub bank. Transfer ryzyka przyjmuje dwie formy:

a) transfer działalności kreującej potencjalne straty – umowa z innym podmiotem do wykonania danej transakcji, przez co bank zlecający nie poniesie straty w całości lub w części,

b) transfer odpowiedzialności za pokrycie ewentualnych strat – przyjmuje on formę ubezpieczenia, specjalnej klauzuli w umowie, gwarancji bankowej, poręczenia, operacji *hedgingowych* (*financial futures, forward, options, swaps*).

Hedging – pozycja przeciwstawna, straty na „x” są rekompensowane zyskami na „y”.

Ostatnim etapem zarządzania ryzykiem jest kontrola ryzyka, mająca na celu zbadanie skuteczności podejmowanych działań przez bank. Kontrola powinna mieć jak najszerszy zasięg dotyczący:

- oceny metod stosowanych do monitorowania ryzyka bankowego,
- przejrzystości systemu decyzyjnego,
- poziomu centralizacji systemu decyzyjnego.

Zakończenie

Ryzyko bankowe jest nierozłączną, immanentną cechą działalności kredytowej i depozytowej każdego banku komercyjnego. Pomimo ogromnego arsenału środków, wypracowanych w toku długoletniej, ale wciąż krótkiej praktyki działania w warunkach gospodarki rynkowej, mimo doskonalenia procedur i metod ograniczania ryzyka, ryzyko bankowe zawsze spędza sen z oczu każdego bankowca, a przecież bez podejmowania tego ryzyka bank nie mógłby osiągać korzyści finansowych, które przynosi działalność kredytowa i depozytowa.

Poza dyskusją jest zatem konieczność poszukiwania coraz to bardziej skutecznych instrumentów i zabezpieczeń ograniczających ryzyko bankowe, tym bardziej, że z roku na rok wzbogacane są oferty kredytowe i depozytowe banków. Banki, wprowadzając coraz nowocześniejsze kanały dystrybucji sprzedaży produktów bankowych, starają się dotrzeć do jak najszerszej klienteli (osób fizycznych i prawnych). Wprowadzając nowe pro-

dukty, narażają się na skutki nierozpoznanych rodzajów ryzyka, dlatego też ustawicznie doskonaliły procedury ich sprzedaży, szczególną uwagę poświęcając zjawisku „szkodowości” produktu.

W pracy zostały zaprezentowane podstawowe pojęcia dotyczące ryzyka bankowego, oraz możliwości zarządzania nim w działalności bankowej. Wszystkie te metody są z powodzeniem stosowane przez polskie banki.

Bibliografia

- 1) Bsüchgen H. E., *Przedsiębiorstwo bankowe*, Poltext, Warszawa 1997.
- 2) Głuchowski J., Szambelańczyk J., *Bankowość, podręcznik dla studentów*, Wydawnictwo Wyższej Szkoły Bankowej, Poznań 1999.
- 3) Gruszka B., Zawadzka Z., *Ryzyko w działalności bankowej, zabezpieczenia systemowe*, Wydawnictwo SGH, Warszawa 1992.
- 4) Introduction to RiskMetrics (fourth edition), Morgan Guaranty Trust Company, 1995.
- 5) M. in. *A New Capital Adequacy Framework*, Basle Committee on Banking Supervision, June 1999.
- 6) Zawadzka Z., *Zarządzanie ryzykiem w banku komercyjnym*, Poltext, Warszawa 1999.

CONCEPT, KINDS AND MANAGEMENT OF BANK RISK

Abstract: The bank risk is inherent to operations conducted by banks. It must be noted that since the mid-seventies there has been a steady increase in risk on international financial markets. Now every bank operation may result in risk. The bank risk has become an objective and common phenomenon. Therefore, safe bank risk management, which includes liquidity risk, credit risk and interest rate risk, is necessary.

The author of the article concludes that the risk identification and application of tools for its measurement and monitoring is a condition of safe bank management. These tools allow determining the risk level generated by banks and taking decisions in order to reduce its effects.

The article contains basic information about the concept, types and forms of bank risk management. Before presenting bank risk classification and characteristics, factors that cause its formation, divided into external (inherent in the bank environment) and internal (inherent in the bank) were identified.